

NIEPOŻYTECZNY (180) *ai*

niepożyteczny (176), **niepożyteczen** (4).

W pisowni łącznej (156), *w rozłącznej* (24).

Oba e oraz o jasne.

sup naniepożyteczniejszy (1).

sg m N niepożyteczny (24). ◊ *G* niepożyteczn(e)go (6). ◊ *D* niepożyteczn(e)mu (2). ◊ *A* niepożyteczn(e)go (5), niepożyteczny (2). ◊ *I* niepożytecznym (2), [niepożyteczn(e)m]. ◊ *L* niepożyteczn(e)m (2). ◊ *f N* niepożyteczną, naniepożyteczniejszą (28), niepożyteczn(a) (1). ◊ *G* niepożyteczny (1) *GrabowSet* T2. ◊ *A* niepożyteczną (1). ◊ *I* niepożyteczną (5). ◊ *n N* niepożyteczn(e) (16), niepożyteczno (4); ~ (*attrib*) -(e) (8); ~ (*praed*) -(e) (8) *MurzNT*, *BielKron*, *KwiatKsiąż*, *CzechRozm*, *ModrzBaz*, *CzechEp*, *Phil*, *WujNT*, -o (4) *BibRadz*, *BielSpr*, *BudNT*, ~ -é (1), -(e) (7). ◊ *G* niepożyteczn(e)go (3). ◊ *D* niepożyteczn(e)mu (1). ◊ *A* niepożyteczn(e) (4). ◊ *I* niepożytecznym (5), niepożyteczn(e)m (1) *BudBib*. ◊ *pl N m pers* niepożyteczni (16). *subst* niepożyteczné (21); -é (1), -(e) (20). ◊ *G* niepożytecznych (4). ◊ *D* niepożytecznym (1). ◊ *A m pers* niepożyteczné (3); -é (1), -(e) (2). *subst* niepożyteczné (8); -é (1), -(e) (7). ◊ *I m* niepożytecznymi (11), niepożyteczn(e)mi (1) *ModrzBaz*. *f* niepożyteczn(e)mi (1) *BudBib*, niepożytecznymi (1) *KlonWor*.

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII w. s.v. pożyteczny.

1. *Nie przynoszący pożytku, niepotrzebny, nieprzydatny; bezwartościowy; mało potrzebny, niekonieczny; inutilis Vulg, HistAl, Mącz, Modrz, Calep, PolAnt, JanStat, Cn; infructuosus PolAnt, Vulg, Calep, Cn; sine fructu PolAnt, Vulg; incommodus Modrz, JanStat; contemptibilis, graveolens, inexpertus, qui non proderit PolAnt; inferax, mattaeus, vanus Mącz; minus commodus Modrz; vacuus JanStat; achrestus Cn (168) : PatKaz III 134, 148; TarDuch B5v; FalZioł I 114c; Wfzytci fie skłonili á społem Itali fie niepożytecznymi nie mařz ktoby czynił dobrze WróbZołt 13/3, 52/4, Z5v; SeklWyzn [b4], Dv; dobres porádenie ále niepożyteczne [dobrá rada alye nyevszytheczna HistAl 1510 163] wydał HistAl Ev; iż niepożyteczna była [nye była poszytheczna HistAl 1510 271] ich ziemiá/ y krolowi nie przyiemna/ wzgárdzili iá Indowie HistAl G7v; który to słuchá słowa/ leć trofkanié tego świata i zawodzenie bogáftwa/ zaduřzá wnięm słowo i s ftáwá się krom pożytku (*marg*) niepożyteczny abo niepożyteczne (-) [et infructuosus sit (*marg*) sine fructu efficitur. (-)] *MurzNT Matth* 13/22, k. 111; *LubPs Sv*, dd *marg*; *KrowObr* C3, 61, 64; Bo ktho mądrość y vmienie odrzuca/ nieřćzęfny tho ieft: y dáremna ieftth ich nádzieiá/ y roboty bez vżytku/ y niepożyteczne řpráwy ich. *Leop Sap* 3/11; *BibRadz* I 378c *marg*, *Sap* 3/11, *Matth* 25/30, *Rom* 3/13, II 95d *marg*; Krol Rzymfki Ferdynánd bacząc niepożyteczne przymierze kthore ná ten czás miał z Turki/ wypráwił ludzi wielkie przeciw Turkom *BielKron* 308v, 126, 285, 294v, 445v; *KwiatKsiąż* O; *Mącz* 122a, 420a, 450c; *RejPos* 19; *BiałKat* 249, 251, 311 [2 r.], 311v; *BielSat* L3; *KuczbKat* 370 *marg* [2 r.]; Rádá omylna nic nie pożyteczna. *RejZwierc* 92 *marg* [*idem*] *Bbb2*; *WujJud* 12, 92, 104, 115; *RejPosWstaw* 22, 22v; bo to co mocy nie ma/ náiduie fię nie pożytecznem *BudBib Sap* 2/11; Bo kto mądrość y kárność zá nic řobie ma nędzny ieft/ á proźna ieft nádzieiá tákowych/ y praca ich niepożyteczna y řpráwy ich niczemne. *BudBib Sap* 3/11, *Iob* 15/3; *Strum* H4; *CzechRozm* 7, 266v; Ano z onych ludzi ktorzi wyżře á zacnieyřze vrzędy trzymáią/ nie rowno więcey zřego*

do Rzeczypospolitey przychodzi/ niż z niepożytecznego szołtyfá. [...] czemu by też niepożyteczni Biłkupi/ niepożyteczni Woiewodowie/ niepożyteczni Káłztellanowie/ niepożyteczni Stároftowie/ niepożyteczni Sędziowie/ niepożyteczni Pińrówowie/ z mieyfćá niemieli być rużeni? *ModrzBaz* 99; Połpolicie Pánowie wykłádáią niepożytecznego szołtyfá być onego/ ktorego ziemię ábo grunty ná fwoy pożytek obroćić mogą. [...] Boć záprawdę niepożytecznym ma być on rozumian/ kto nieczyni tego co ná iego powinność należy: álbó kto żadnego pożytku Rzeczy połpolitey/ ábo komukolwiek dłużeń nieczyni. *ModrzBaz* 99v, 48v [2 r.], 98, 99, 100, 142 [3 r.]; *SkarJedn* 36; *SkarŻyw* 112; *CzechEp* 119; *ReszPrz* 57; *Paprup* B4, D4; *ZawJeft* 39; *Calep* 535a, 561a; Nie wzgardzay [Boże]/ [...] pokuty ferdeczny/ Co służącym/ ácz niepożyteczny: Wyrwi/ z pośmiechu *GrabowSet* T2; *LatHar* 118, 141, 564; Człowiek bez dobrych vczynekow iest niepożyteczny/ y prze to fámo będzie potępiony. *WujNT* 204, *Matth* 13/22, 25/30, *Luc* 17 arg, s. 267, *Rom* 3/12 (12); Íprawámi pobożnémi Krześćiiánkiémi (bez których y wiárá niepożyteczna iest) *SarnStat* 195; *SkarKaz* 351a; gdyby te pieniądze w Koronie zołtály/ ktore do Włoch zá iedwabne y inne/ nam Polakom [...] niepotrzebne y zbyteczne rzeczy/ wynożzone bywáią. Táke do Turek zá niezdrowe málmázye/ zá niepotrzebne kobierce/ zá chrome konie/ zá niepożyteczne száfiany/ więc y do inżych Pańftw zá rózne y málo potrzebne nam towáry *VotSzl* D2v; *SkarKazSej* 659b marg, 706b; Ale w tákowych mieściech gdzie lichotá wieczná/ Támo twoiá Ambitia iest niepożyteczná. *KlonWor* 14, 33; [Item włók, które leżą borem zarosłem, niepożytecznem, górzystem, 7/25. *LustrMalb* I 123].

niepożyteczny do czego (1): wiárá bez vczynekow iest práwa y dobra wiárá: ále do zbáwienia niepłatna y nie pożyteczna. *WujNT* 791.

niepożyteczny u kogo (1): Y ták czynili święci/ gdy ich práca była niepożyteczná v iednych/ bieżeli do drugich. *SkarŻyw* 250.

niepożyteczny komu (19): *KromRozm* III L; *GroicPorz* aa2; *KrowObr* 117; Oto dufacie słowom kłamliwym co wam niepożyteczno [*ad non proficiendum (marg) quod non prodest (-)*]. *BibRadz* *Ier* 7/8, *Is* 30/6; Inutilis sibi perniciosus patriae civis alitur Sam sobie niepożyteczny á Rzeczy połpolitey szkodliwy miefczánin bywa w miefcie cirpian. *Mącz* 292c; *RejZwierc* 112; *BudNT* 1.*Cor* 13/13, *Philem* 11; Stáre ono ná trzy części zakonu dzielenie niedořtateczne á Chriřćiiánom niepożyteczne *CzechRozm* 96v marg, 7; *ModrzBaz* 97v, 133v; Wołófká ziemię y Tátárfká baczy sobie [cesarz turecki] niepożyteczne [...]. Bo którymże Ípořobem Wołochów vżywác będzie do Niemiec/ álbó y Tátár fámych/ kiedy mu przeřćia ziemią niepozwolimy? *OrzJan* 10; *LatHar* 145; *WujNT* *Philem* 11, *Hebr* 13/17; *SkarKaz* 5b marg; Precz Venus nie lubię cię, nie pożytecznáś mi. *CiekPotr* 18.

niepożyteczny ku czemu (6): Obrázy nie pożyteczne ku zadney rzetzy. *KrowObr* 111v marg [*idem* Ttv], 111v, 117, Ttv; Czynią też Puřzkarze Smoki ogniřte tákowymże prochem przypráwionym/ ktorzy látáią po wietrze/ dzierżąc zá powroz/ ále to nic nie pożyteczno ku potrzebie. *BielSpr* 74; *WujNT* 151.

niepożyteczny na co (2): thaki człowiek bywa gamratny pfořliwy, mathacź/ richło wierząci ná żadná rzecz nie pożyteczny. *GlabGad* M7v; Ieřli ná iednę rzecz fá [niektóřzy ludzie] nie pożyteczni [!]: przedřię do drugiey fye przygodzą *BiałKat* 311.

niepożyteczny w czym (1): iefli to [tj. wymieniony szereg cnót] przy was się náyduie/ y obfituie: wyftáwi was nie proznymi áni niepożytecznymi w poznániu [*non vacuos nec sine fructu ... in cognitione*] Páná náfzego Iefu Chriftá. *WujNT 2.Petr 1/8.*

N sg f w funkcji orzecznika (1): Wywołańcow dobrá pobráne póspółftwu dawác/ nie pożyteczna. *Phil S marg.*

W połączeniach szeregowych (5): *Mącz 49d, 211a, 475b;* Iáko bowiem ciáło dużę vtráciwfy/ iefł íprońne/ niktzemne/ y niepożyteczne: Ták teź kázda Rzecz póspolita nie będąc vgrunthowána práwy/ w niwecz się obráca *Phil D3;* Póspolite teź ruńzenie nie wżytkim/ á fłufźnie/ fńákuię/ iáko niepożyteczne/ nieporządne/ y niebeśpieczne *VotSzl C4.*

W przeciwstawieniach: »niepożyteczny ... (dobrze) pożyteczny (5), użyteczny« (6): *BudNT Philem 11;* Pińzą o niektórych práwnikách ábo vftáwcách práw ftárodawnych/ ktorzi vftáwili práwá Krolom pożyteczne/ ále poddányim niepożyteczne [*leges composuerint principibus commodas, populis subiectis incommodas*] *ModrzBaz 97v, 133v; WujNT Philem 11;* żeby iuź nápotym zá niepewné/ zá niepożyteczné/ pożyteczné [*pro incommodis commodae JanStat 141*] fádowné vftáwy były *SarnStat 56, 336.*

W charakterystycznych połączeniach: *niepożyteczny(-a, -e, -i) człowiek (3), drzewo (8), ludzie (3), ofiara, praca (3), rzecz (5), sługa (13), sprawa, wiara (2); wielce niepożyteczny.*

Szeregi: »dworny a niepożyteczny« (1): co X. A. dwornym/ á niepożytecznym pińánięm ofádził. *NiemObr 142.*

»niepożyteczny, (a) niczemny« [szyk 2:1] (3): *Mącz 464b, 511a;* Abowiem nie mńimaymy/ áby [...] tá miłość przez ktorą w nim iefłtefny/ áby miáła być niczemna á niepożyteczna. *RejPosWiecz² 93v.* [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»i niemocny i niepożyteczny« (1): iż ono ftáre przymierze było y niemocene y niepożyteczne *CzechEp 33.*

»niepłatny i niepożyteczny« (1): *WujNT 791 cf niepożyteczny do czego.*

»(jako) niepotrzebny i (tak) niepożyteczny« [szyk 3:1] (4): *GrzegŚm A3, [A4];* iákoby on [Pan Bóg] co niepożytecznego ábo niepotrzebnego do nas mieć chciał. *RejPosWstaw [41³];* gdy Krol wyrozumiał iż tá wypráwá iáko niepotrzebna/ ták niepożyteczna się być zdála *StryjKron 722.*

»(nie) prozny i (a, ani) niepożyteczny« = *inutilis et vanus, non vacuus nec sine fructu Vulg* [szyk 5:1] (6): *BiałKat 206;* áby íprońne grubijáńftwo/ á pińmá płonne y niktzemne/ dyfputácyie prozne y niepożyteczne [*disputationes inanes et ad nihil profuturae*]/ były z fźkoł wyrzucone. *ModrzBaz 134v; WujNT 64, 151, Tit 3/9, 2.Petr 1/8.* [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»nierozmyślny i niepożyteczny« (1): gdy kto fławę sobie y mńimánie v póspółftwá iednáiąc/ zá ich nierozmyślnym y niepożytecznym rozumieniem idzie *SkarKazSej 661b.*

»niepożyteczny a nieważny« (1): *Apinae, Orzech wielmi miękká máyąc fzczefzuyę/ álbo skorkę. Metaph. Nie pożyteczne á nie ważne rzeczy. Mącz 12b.*

»niepożyteczny a niewdzięczny« (1): żeby óni: niepożytecznymi á niewdzięcznymi nie byli. *BiałKat 351.*

»obrzydły a niepożyteczny« (1): Coż obrzydły á niepożyteczny [*abominabilis et contemptibilis*] który pije iáko wodę niepráwość? *BudBib Job* 15/16.

»plugawy i niepożyteczny« (1): iáko ziemiá [...] napługáwfsza y naniepożytecznieyfsza być miała *Oczko* 1.

»proźnujący a niepożyteczny« (1): Ten wymyflony czyścicz/ iako wiele narodził bogactw proźnującym/ a niepożytecznym [!] lvdziam *SeklWyzn* g2.

»stracony i niepożyteczny« (1): Nakład ná ciáło Páná Chriftofowe iefzcze żywe vczyniony/ zdał fię Iudařzowi ftracony y niepożyteczny. *WujNT* 114.

»(nie tylko) niepożyteczny, (ale też) szkodliwy« (2): Ktora rzecz nietylko yż iefł zgruntu niepożyteczna/ ale też barzo řzkodliwa. *KwiatKsiqż* L; *Mqcz* 292c.

»umorzony i niepożyteczny« (1): Acz ceremoniae zakonne iuż ná on czás były vmorzone y niepożyteczne: wřzákże iefzcze nie były řmiertelne áni řzkodliwe *WujNT* 487.

»zbytny i niepożyteczny« (1): Pro supervacaneo et inutili haberi, Myáłto zbytnego y nyepożytecznego być myan. *Mqcz* 434c.

a. *W funkcji rzeczownika [ni nacz komu] (1)* : A ták niemocnego próři o zdrowie/ martwemu modli fię o żywot/ á ni nacz mu nie pożytecznemu o wřpomożenie [*pro autem auxilio inexpertissimo supplicat*]. *BudBib Sap* 13/18.

2. *Szkodliwy, przynoszący zło; inutilis Modrz (12)* : Niepożyteczneć złych dobroći / Zá lekárřtwo iad ci wroći *BierEz* 14; *FalZioł* V 60v; Obroćiło fię ono mieyřce [*Sodoma*] w iezyoro řzkáráde á niepożyteczne/ w którym řadna rzecz być żywá nie może/ przeto ie zowá martwe morze. *BielKron* 12v; nienapozitek ale nawielka řzkode rzetzi pořpolitei bel obran [*Henryk Walezy*]: Aifř nas odbiezał Pan niepoziteczni zato bac chwałá Panu Bogu *PaprUp* D2; Contencya o dořtoieñřtwá wielce niepożyteczna. *Phil* Q4 marg; *WujNT* 368.

niepożyteczny komu (3): Oczet řtarim ludziom barzo iefł niepożyteczny/ bociem řtarořci richło być przynagla y potwierdza iá dla zimnořci y řuchořci ktorá ma w řobie. *FalZioł* II 18d; *KromRozm* II 14; *ModrzBaz* 27v.

W połączeniach szeregowych (2): Ktemu iefzcze byłáby to rzecz bárzo řprořna/ niepożyteczna/ řzkodliwa *CzechRozm* 262v, 265.

Szeregi: »niepożyteczny i szkodliwy« (1): ktorzy fię chcá zbogáćić/ wpadáią w pokuřzenie y w řidło dyabelřkie/ y w wiele niepożytecznych (*marg*) řzalonych (–) y řzkodliwych [*inutilia et nociva*] pożądlivořci/ ktore pogrążáią ludzi ná zátrácenie y zginienie. *WujNT* 1.Tim 6/9. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»zły a niepożyteczny« (1): A wřřákoż nyeták to mamy rozumyeć/ iákoby ony przykazána řadowne złe á nam nyepożyteczne były: Ale iř wyęřřey dořkonálořci po nas chce pan Kryřtus. *KromRozm* II 14.

Synonimy: 1. *daremny, darmy, niekrzeczny, niepłatny, niepotrzebny, nikczemny, proźny, zbytny*; 2. *szkodliwy*.

Cf **NIEPOŻYT, NIEPOŻYTNY, POŻYTECZNY**